

Abb. 16: Längsschnitt durch den Wohntrakt des Kasinos gegen Norden. Vermessung und Zeichnung Petr Uličný, 2001. 1. Zwischenpodeste, in der Stelle der geplanten Treppe ein vermauerter Eingang unter der Terrasse des Hofes, 2. Niveau der geplanten Treppe unter dem Eingang aus dem mittleren Raum, 3. Rekonstruktion der Lunetten des nicht durchgeführten Gewölbes, 4. Vermauerte Nische für die Supraporte des nicht angesetzten Portals, 5. Vorausgesetzte Lage der vermauerten Nischen der Treppe, 6. zurückversetztes Feld, vermauert bei der kleinen Planänderung, 7. Niveau der eingegangenen Voutendecke, 8. Verblendete Seitenfenster, 9. Teilweise verblendete Fenster der Hofseite, 10. Spuren nach unvollendeten oder entfernten Konstruktionen der Treppe, 11. Verstärkungsgurt, 12. Erde der Trennwände und das Niveau der ersten Planänderung, 13. Nischen der Treppe, 14. Vorausgesetzter Gipfel der Treppe und das ursprünglich geplante Niveau des 2. Stockes, 15. Neues Niveau des zweiten Stockes, 16. Blindfenster, 17. Verblendete Fenster der Hofseite.

Abb. 17: Querschnitt durch die Mitte des Kasinos gegen Westen. Zeichnung und Ergänzung Petr Uličný, 2001 laut Viktor Kotrba, 1937 – 1938. 1. Vermauerte Nische für die Supraporte des nicht angesetzten Portales, 2. Verblendetes ovales Fensterchen, 3. Vermauertes Fenster in die Loggia, 4. Teilweise vermauertes Fenster in den Hof, 5. Wand des mittleren Raumes mit dem Mauervorsatz nach dem nicht angesetzten Portal, 6. Vermauertes Seitenfenster des Polygons, 7. Unvollendete Nischen in dem neuen Niveau des 2. Stockes, 8. Verblendete Kaminische in dem ursprünglichen Niveau des 2. Stockes, 9. Spuren nach Zugstangen über der Loggia.

Abb. 18: Längsschnitt durch die Loggia gegen Norden. Zeichnung Petr Uličný, 2001.

Abb. 19: Ansicht der Hoffassade des Kasinos. Heutiger Zustand. Vermessung und Zeichnung Petr Uličný, 2001.

Abb. 20: Ideale Rekonstruktion der Gestalt der Hoffassade nach der Projektänderung, bei der die Fenster des zweiten Stockes eingelegt wurden. Zeichnung Petr Uličný, 2001.

Abb. 21: Ansicht der Sockel der Pilaster der westlichen Fassade des Kasinos bei dem Kontakt mit dem Sockel der Hoffassade mit der Spalte nach dem Parapett der Terrasse des Hofes und die Balustrade der blinden westlichen Arkade des Kasinos. Partielle Rekonstruktion. Rechts ein Teil der Balustrade der östlichen Seitenarkade mit einem einfacheren Gesims und ein Profil des Sockels des Pilasters der Stirnseite der Kirche des hl. Jakob in Jičín. Vermessung und Zeichnung Petr Uličný, 2001.

Abb. 22: Detail des Kontaktes des Sockels des Eckpfeilers des Hofflügels und des Sockels des Pilasters der Seitenfassade mit der Spur nach dem Parapett der Terrasse des Hofes. Foto Petr Uličný, 2001.

Abb. 23: Ostseite des Erdgeschosses des Polygons mit klassizistischen Malereien. Foto Petr Uličný, 2001.

Abb. 24: Südliche Nische in dem Polygon im Erdgeschoss mit dem klassizistischen Verputz. Foto Petr Uličný, 2001.

Abb. 25: Klassizistische Tür von dem mittleren Raum in das Oval mit der sichtbaren Spalte des höheren Deckbogens für die Supraporte des ursprünglich geplanten Portals. Foto Petr Uličný, 2001.

Abb. 26: Durchblick von dem Oval in den mittleren Raum und den Polygon in dem Niveau des 1. Stockes. Links eine Nische bemerkbar und ein Rücksprung für die nicht durchgeführte Treppe. Foto Petr Uličný, 2001.

Abb. 27: Ostwand des Ovals mit Nischen, einem vermauerten Fenster und Rücksprünge für die nicht durchgeführte Treppe in dem Niveau des 1. Stockes. Foto Petr Uličný, 2001.

Abb. 28: Ansicht der Hinterfläche und der Seite der Stufe der Wendeltreppe gefunden im Souterrain des ovalen Raumes des Kasinos. Vermessung und Zeichnung Petr Uličný, 2001.

Abb. 29: Schema des Grundrisses des Gewölberückens der Loggia und die Rekonstruktion des Systems der Zugstangen. Zeichnung Petr Uličný, 2001.

Abb. 30: Ottaviano Mascarino. Ursprünglicher Entwurf für die ovale Treppe des Palastes Quirinal in Rom, 1583, nach Jack Wassermann, *The Quirinal Palace in Rom*, in: *The Art Bulletin*, XLV, 1963, Abb. 13. Umgezeichnet von Petr Uličný, 2001.

Übersetzung J. Kroupová)

Z PRŮZKUMU DOMU ČP. 209 VE VRCHLABÍ

JAN PEŠTA

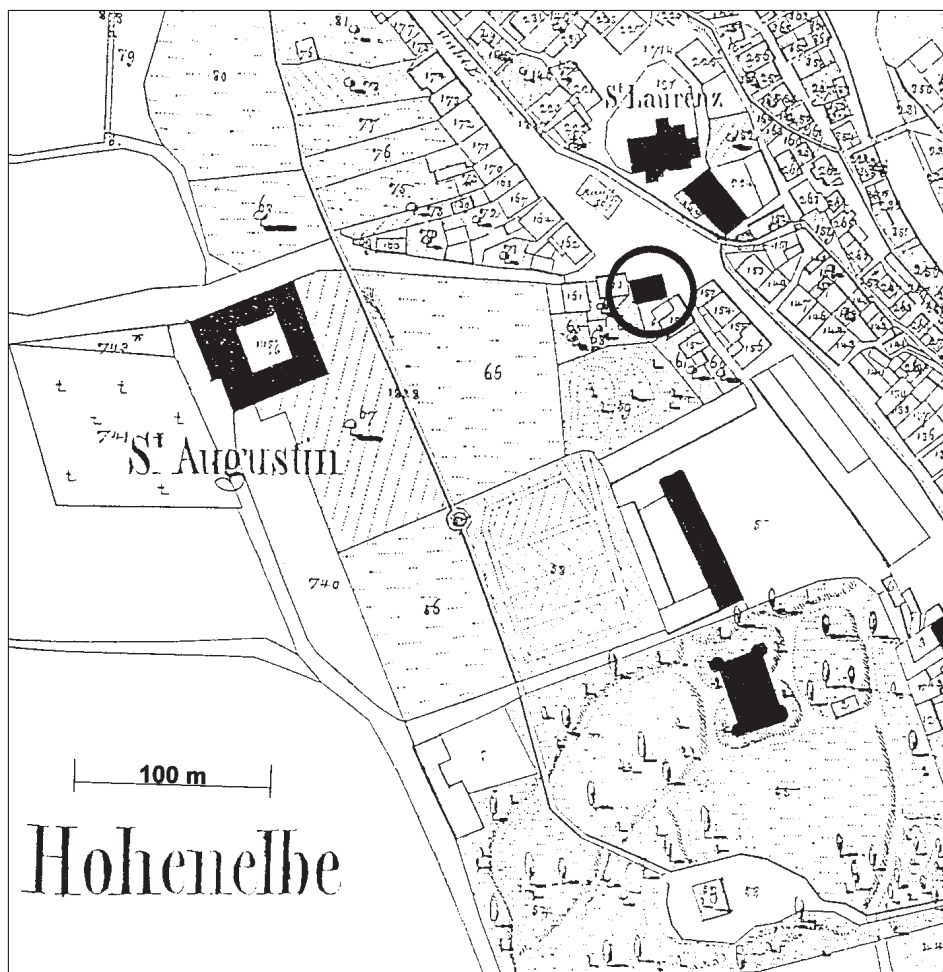
Dům čp. 209 stojí v severní části historického jádra města Vrchlabí, na rohu ulic Zámecké a Husovy, šikmo naproti mětskému farnímu kostelu sv. Vavřince. Dům není zapsanou kulturní památkou, leží ale v nejcennější části městské památkové zóny, vyhlášené roku 1990. V rámci organismu města představuje (resp. donedávna představoval) velmi hodnotnou a dobře zachovanou historickou architekturu.

Již roku 1998 byl pro dům zpracován orientační stavebně-historický průzkum.¹⁾ V té době byl dům ještě kompletně zachovaný (včetně krovu, stropů, výplní otvorů a omítek). Krátce nato však dům postihl požár, při němž byly zničeny téměř všechny dřevěné konstrukce. Z velké části zanikly také vnitřní povrchy stěn, dveře a další prvky a detaily. Následně progresivní chátrání nezajištěného domu odhalilo řadu zajímavých skutečností, které zůstávaly autorům staršího průzkumu skryté.

Roku 2002 začala poměrně razantní rekonstrukce devastovaného domu, v jejímž důsledku hrozil zánik dalších, dosud zachovaných autentických konstrukcí a detailů, a tím i rapidní snížení vypovídací hodnoty domu. Proto bylo nutné urychleně zpracovat nový, upřesněný stavebně historický průzkum.²⁾ Vzhledem k popsaným skutečnostem měl nový průzkum do značné míry záchranný charakter a byl orientován především na dokumentaci suterénu a přízemí domu – tedy částí dosud nezasažených rekonstrukcí. Bohužel stavební a bourací práce v patře mezitím

Obr. 1: Vrchlabí, dům čp. 209. Fotografie z roku 1895, autorem je vrchlabský fotograf J. Müller (ze sbírek Krkonošského muzea ve Vrchlabí).

Obr. 2: Situace domu čp. 209 na mapě stabilního katastru z roku 1842.

pokročily natolik, že výrazně omezily možnosti jeho podrobnější poznání a interpretace. Řada otázek tak zůstane již navždy nezodpovězena.

Přesto poznatky z nového průzkumu do značné míry rozšířily a obohatily dosavadní poznání. Autoři předchozího průzkumu dům považovali za jednorázovou klasicistní novostavbu, zejména na základě jednotně působící dispozice s plackovými klenbami v přízemí. Nový průzkum prokázal, že objekt prošel poměrně složitým vývojem od přízemního poloroubeného domku až po patrový městský pozdně klasicistní dům. Stopy všech stavebních etap byly poměrně spolehlivě rozpoznány díky „analytickému“ stavu konstrukcí. Bohužel vzhledem k omezenému času a rozpočtu prozatím nebylo možné zpracovat kompletní archivní rešerši, která by mohla přinést další informace, zejména k přesnějšímu datování jednotlivých stavebních etap.

Dům čp. 209 má relativně komplikovanou dispozici, danou postupným narůstáním a několika přestavbami. Má přibližně obdélníkový půdorys o rozměrech cca 17 × 13,3 m, přisazený k severní straně stísněné lichoběžníkové parcely. Severní průčelí domu je orientováno do náměstí, východní rovněž do náměstí, resp. do ulice Zámecké, jižní do dvora a západní do úzké soutky mezi domem čp. 210. Východní polovina domu je podsklepena, sklep zasahuje na jižní straně i mimo půdorys domu, pod dvorek.

Přízemí domu má podélně dvoutraktovou dispozici, ovšem šířka obou traktů není stejná. Oba traktů propojuje příčná chodba (č. 103) zaklenutá plackami, z níž byl na

jižní straně druhotně oddělen prostor černé kuchyně (č. 104). Tato chodba je komunikační páteří domu. V severním traktu na chodbu po obou stranách navazuje vždy jedna místnost – na západní straně zadní světnička (č. 105), na východní straně krámk (č. 102), přístupný navíc z východní strany portálkem přímo z podloubí (č. 101). Prostor podloubí, dnes zasklený, zaujímá pouze severní polovinu východní strany domu. Všechny místnosti v severním traktu jsou zaklenuty plackovými klenbami. V jižním traktu na chodbu navazuje plochostropá obytná místnost (č. 106), situovaná v jihozápadním nároží. Východně od chodby je velká vstupní síň (č. 107), rozdělená novodobými příčkami. Do západní části síně bylo druhotně vloženo schodiště do patra, pod ním je schodiště do sklepa. Síň je zaklenuta půleliptickou valenou klenbou se třemi dvojicemi pětibokých výsečí.

Do suterénu se vstupuje jednoramenným chodbovým schodištěm ze síně. Rovnoběžně se schodištěm je situována chodba

(č. 01), spojující napříč sklepní prostory obou traktů. Pod jihovýchodním nárožím (pod vstupní síní) je z chodby přístupný sklep (č. 02), oddělený příčkou s kamenným portálkem a zaklenutý dvěma poli plackových klenb na pasech. V severním traktu (pod krámkem) jsou dvě malé, vzájemně propojené sklepní místnosti (č. 03 a 04), zaklenuté těžkopádnými valenými klenbami, vzájemně propojené kamenným portálkem. Poslední suterénní prostorou je vnější skřípek (lednice ?) č. 05, přiložený z vnější strany před průčelí domu a přístupný z dolní podesty schodiště druhotně proraženým portálkem. Tento skřípek má půdorys písmene „L“, s velkými nikami ve stěnách.

Patro má na rozdíl od přízemí zcela pravidelnou, podélně dvoutraktovou dispozici. Komunikačním jádrem je schodišťová hala (č. 201), situovaná napříč v jižním traktu. Hala byla zaklenuta plackovými klenbami, které ovšem zanikly při požáru. Ke schodišťové hale přiléhá na západní straně neosvětlená horní síň (č. 202), z níž je dále přístupná černá kuchyně při jižním průčelí (č. 203). Kuchyně měla valenou klenbu, rovněž poškozenou při požáru. Zbývající část patra vyplňuje racionální obytná dispozice (č. 204 až 211) s řadou plochostropých pokojů (z nichž některé byly druhotně rozděleny příčkami).

Stavební vývoj domu

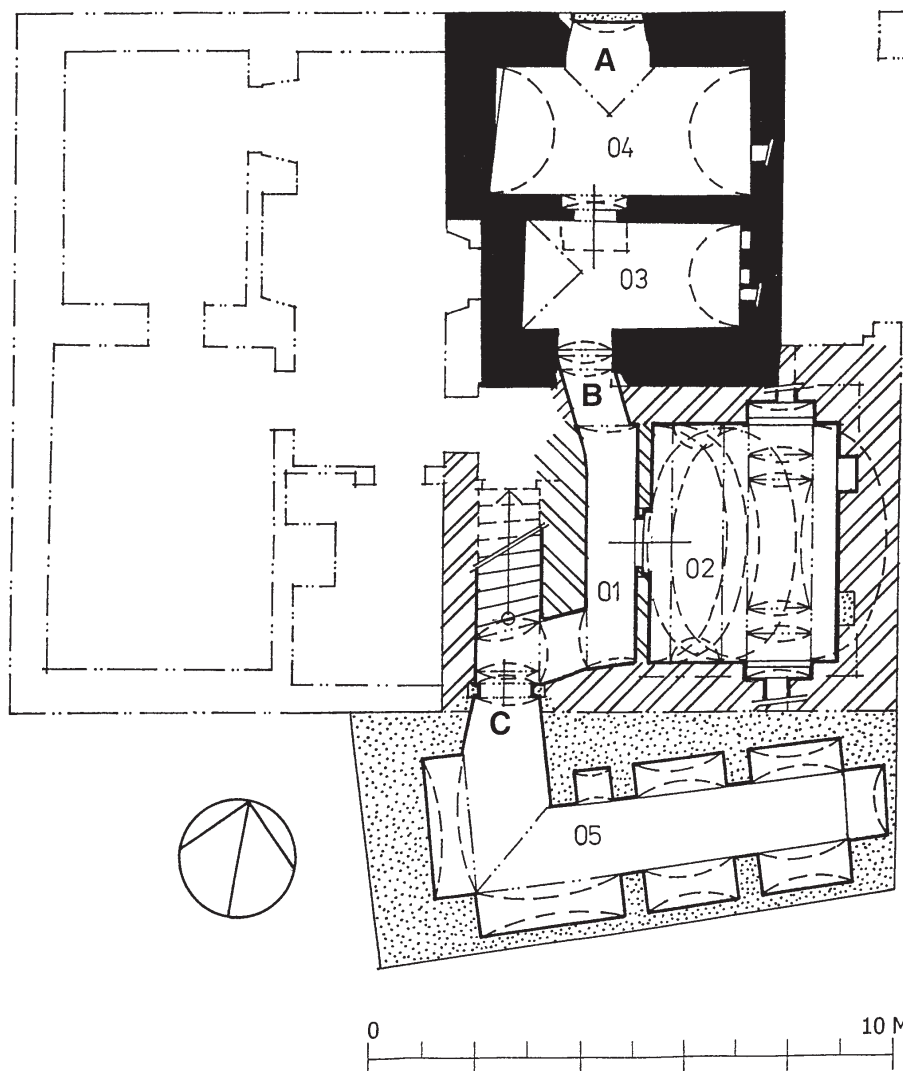
O nejstarších dějinách parcely domu čp. 209 nemáme k dispozici žádné informace. Nevíme ani, v jaké době zde mohla vzniknout prvotní zástavba. Tyto informace by v bu-

doucnu mohl objasnit jediné podrobný urbanistický průzkum města, spojený s důkladnou rešerší archívních pramenů. Čistě hypoteticky se můžeme domnívat, že zástavba západní strany náměstí u kostela sv. Vavřince a navazující Zámecké ulice se v dnešní podobě mohla zformovat již v době renesanční, snad v době povýšení Vrchlabí na městečko za Kryštofa Gendorfa z Gendorfu (Jandorfu). V polovině 17. století mělo městečko Vrchlabí již přes 100 domů („sousedů“)³¹ a řadilo se k největším městským sídlům v severovýchodních Čech, přestože mu dosud chyběla plná městská práva. Z toho vyplývá, že v té době mohla být již zástavba vnitřního města, včetně okolí kostela sv. Vavřince, půdorysně plně vytvořena.

Nejstarší doložitelnou stavbou v organismu dnešního objektu byl částečně podsklepený jednotraktový dům, přisazený k severní hraně parcely při kostelním náměstí. Dům měl obvyklou trojdílnou dispozici, snad od počátku oboustranně obytnou, s roubenou podsklepenou světnicí, zděnou zadní světnicí a úzkou průchozí vstupní síní.

Z nejstaršího domu se dochovalo obvodové zdivo zadní světnice v severozápadním nároží (č. 105), oddělené od navazujícího jižního traktu zřetelnými spárami a dále zdivo severní a východní stěny dnešní chodby – bývalé síně (č. 103). V západní stěně dnešní chodby se dochovala topenišťová nika s pískovcovým příkladacím portálem, která je starší než dnešní klasicistní klenba. Z toho vyplývá, že již v době před velkou klasicistní přestavbou byla zadní místnost vytápěná – tedy patrně obytná. Ovšem topeniště bylo situováno atypicky při jižní (dvorní) stěně domu. Důvodem snad mohla být nějaká lehčí, např. hospodářská přístavba na jižní (dvorní) straně domu. Obytná místnost tak musela být okny orientována na sever do náměstí. Nelze ovšem zcela vyloučit, že topeniště mohlo na dnešním místě vzniknout až druhotně. V místě dveří pozorujeme nepatrné zbytky starší niky neznámého účelu. Je možné, že mohla sloužit obsluze ještě staršího topeniště, situované na „správném“ místě při severní stěně zadní světnice.

Dále k východu nebyl rozsah staršího domu na úrovni přízemí, na rozdíl od suterénu, zjištěn. Z toho vyplývá, že někdejší světnice (v místě dnešního krámků č. 102) mohla být původně roubená, případně jen s kamennou podezdív-

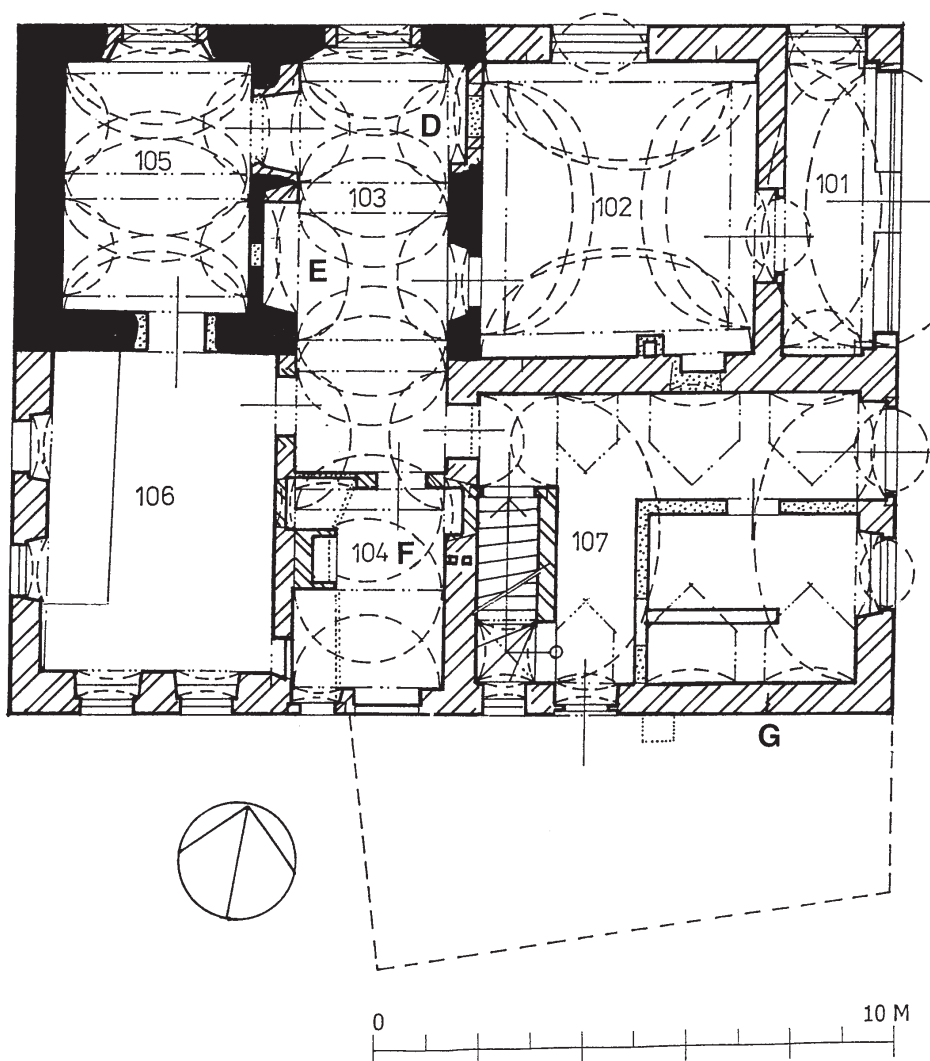

Obr. 3: Půdorys suterénu s vyhodnocením stavebního vývoje. Černě – barokní, dvojité šrafy zprava doleva – první klasicistní etapa, dvojité šrafy zleva doprava – druhá klasicistní etapa, tečkovaně – eklektické a z první třetiny 20. století, novodobě neznačeno. Prerušovaná šrafa značí hypotetické zařazení. Legenda platí i pro další plány. Místnosti č. 01 a 02 – novější sklep pod klasicistním jižním traktem; č. 03 a 04 – barokní sklep pod světnicí nejstaršího domu; č. 05 – lednice (?) mimo půdorys domu. A – původní vstup do sklepa z náměstí; B – průřez chodbičky v místě větracího okénka (zachován záklenek); C – portálek do lednice (?) v místě zrušeného větracího okénka (zachován záklenek a část ostění). Na podkladu zaměření atelieru TENET Trutnov (ing. arch. Smilický, ing. Neumeisterová) doměřil, zpracoval a kreslil Jan Pešta, listopad 2002.

kou a zděnými stěnami v místě topeniště. Existenci obytné světnice bezpečně dokládají nálezy pozůstatků topenišťové niky ve východní stěně chodby, přes níž byl později vložen klasicistní portálek, dnes opět zazděný.

K organismu nejstaršího domu patří bezpochyby také dvojice valeně klenutých sklípků (č. 03 a 04) pod předním dílem domu – někdejší světnicí, přístupných původně od severu přímo z náměstí a větraných průduchy ve východní a jižní stěně. Zazděné větrací okénko v někdejší jižní stěně bylo zjištěno také nad klenbičkou chodby (č. 01), spojující severní a jižní trakt sklepa. Nález tohoto okénka je bezpečným důkazem, že nejstarší dům měl rozsah pouze dnešního severního traktu.

Stavbu nejstaršího domu neumíme přímo datovat, neboť postrádá jakékoliv záchytné architektonické prvky. Zbytky domu neobsahují ani žádné dřevěné konstrukce, které by bylo možné využít pro dendrochronologické datování. Obvodové zdi ze smíšeného zdiva a valeně klenby dvou

Obr. 4: Půdorys přízemí s vyhodnocením stavebního vývoje. Prostorů č. 101 – podloubí; č. 102 – krátek v místě světnice nejstaršího domu; č. 103 – chodba (původně síň nejstaršího domu); č. 104 – černá kuchyně, oddělená druhotně z chodby; č. 105 – zadní světnička; č. 106 – obytná místnost (světnice); č. 107 – nová klasicistní vstupní síň. D – nika se zazděným kamenným klasicistním portálkem, vložená do starší niky sloužící k obsluze topeniště ve světnici; E – nika se zazděným kamenným příkládacím portálkem topeniště v zadní světnici; F – pas s komínovým sopouchem, vložený druhotně pod dydníkové ústí černé kuchyně; G – spára s armovaným nárožím, snad stopa původně zamýšleného nerealizovaného druhého oblouku podloubí.

sklípku nejsou samy o sobě přesněji datovatelné. Trojboký tvar výseče severního sklípku by nasvědčoval spíše časnějšímu vzniku, i když je nutné vzít v úvahu, že klenba je situovaná ve sklepech, a nebyly na ni proto kladeny žádné výtvarné nároky. Ostění sklepního portálku, lemované lištou, je obecným prvkem, jehož výskyt můžeme očekávat od renesance až po klasicismus.

Jako nejpravděpodobnější se zdá datování domu někdy do průběhu druhé poloviny 18. století. Tím by se tento nejstarší zjištěná stavba na parcele zařadila do početné skupiny vrchlabských pozdně barokních přízemních domů s částečně roubenými jádry.⁴⁾ Jejich materiál však dosud není souhrnně zpracován a nejsou dostupné ani podrobnější informace, na základě kterých by bylo možné provést srovnávací studium. K dispozici není pasport města, ani stavebně-historické průzkumy jednotlivých domů.⁵⁾

Někdy v průběhu první poloviny 19. století proběhla kompletní klasicistní přestavba, jejímž výsledkem bylo pů-

dorysné rozšíření domu na více než dvojnásobek zastavěné plochy. Starší jednotraktový trojdílný dům s roubenou světnicí byl částečně přezděn a zaklenut. Podle celé dlouhé jižní strany vznikl druhý trakt, široký přibližně stejně jako starší severní trakt (původní dům). Z rozboru dochovaných konstrukcí je zřejmé, že klasicistní přestavba proběhla minimálně ve dvou časově oddělených, na sebe nenavazujících etapách.

Předpokládaná roubená světnice v severovýchodním nároží domu byla nahrazena zděným krámkem, přístupným klasicistním portálkem. Nálezy druhotně použitých kamenických článků ve zdivu (lišťového ostění s nátěrem) svědčí o razantnějším zásahu do dispozice starší stavby. Již při stavbě se počítalo se zaklenutím místnosti (někdejší světnice) smělou plackovou klenbou, jak ukazují vynechané kapsy pro založení klenby. Topeniště bývalé světnice, které přeměnou původně obytného obytného prostoru na krátek pozbylo funkce, bylo zrušeno a na jeho místo byl vložen kamenný lištový portálek z chodby.

Před východním průčelím někdejší světnice (nyní krámku) bylo zřízeno podloubí, zaklenuté plackou a otevřené na východní a severní straně vždy jedním obloukem do náměstí. Pilíře měly dnes již částečně odsekané profilované hlavice a patky, závaza-

né organicky do okolního zdiva. Zajímavý je nálezy vertikální spáry v jižní obvodové stěně domu, patrný na vnější straně zdiva. Zdivo nalevo od spáry je armováno velkými kvádry, spára však nedosahuje celé výšky zdiva (v horní části je stěna provázána). Spáru lze vysvětlit jedině tím, že podloubí bylo původně plánováno na celou šířku východního průčelí domu, ale již během stavby, ještě před dosažením plné výšky zdiva přízemí, byl plán změněn a podloubí redukováno na jediné pole v severovýchodním nároží.

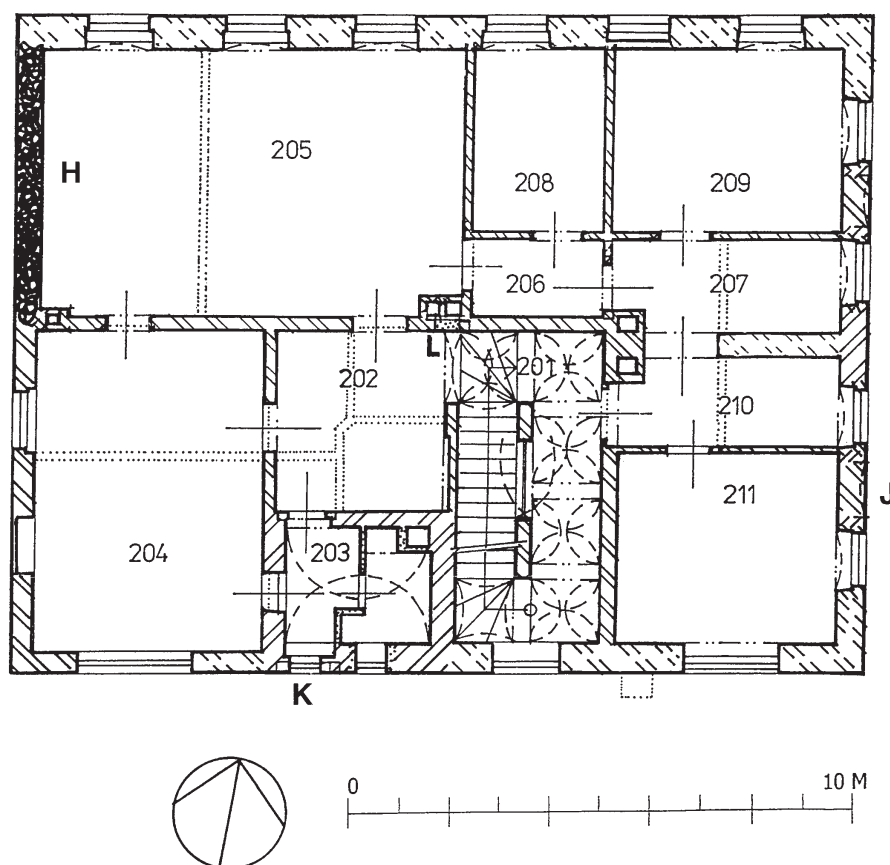
Novým vstupním prostorem, který mohl sloužit též jako krátek, se stala velká síň v jihovýchodním nároží (č. 107), zaklenutá půleliptickou valenou klenbou se třemi dvojicemi pětibokých výsečí. Tato síň byla přístupná jednak z náměstí klasicistním portálkem s nadsvětlíkem a jednak, patrně od počátku, dveřmi ze dvora. Někdejší síň (č. 103) byla prodloužena na dvojnásobnou délku, přes nový jižní trakt až k obvodové stěně. Takto vzniklá chodba byla zaklenuta třemi poli plackových klenb na pasech. Shodně za-

klenutá byla též místnost v severozápadním nároží domu, někdejší zadní světnička (č. 105). Pouze nejjižnější, původně neoddělená část chodby, dostala stoupající valenou klenbu s otevřeným ústím dymníku. Z takto vytvořené kuchyně, situované proti všem dispozičním zásadám při jižní (dvorní) fasádě domu, se vytápěla nová plochostropá obytná místnost v jihozápadním nároží (č. 106). Zdivo místnosti je od staršího severního traktu odděleno zřetelnými spárami (včetně zabíhající omítky). Do místnosti se vstupovalo dveřmi na rozhraní chodby a kuchyně, dnes zazděnými. V protější stěně byly umístěny symetricky dveře do vstupní síně.

Jaký smysl mělo nelogické situování kuchyně při jižní fasádě, se můžeme jen dohadovat. V našem kulturním prostředí zcela převažuje poloha kuchyně v severní (neosluněné) části síně, v případě složitějších vícetraktových dispozic pak přibližně uprostřed její délky. Jen hypoteticky se můžeme domnívat, že uprostřed dispozice by průchozí kuchyně mohla znesnadňovat propojení obou traktů domu. Tyto anomálie vnitřního uspořádání (neobvyklá poloha topenišť) byly bezpochyby způsobené především respektováním ustálené dispozice staršího barokního domu, částečně pak též situací parcely na jižní straně kostelního náměstí.

Během klasicistní přestavby byl rozšířen i sklep. Nová sklepní místnost, zaklenutá dvěma poli placové klenby, byla situována v jihovýchodním nároží domu pod novou vstupní síní. Odkud se do nového sklepa sestupovalo, není zcela jasné. Dnešní schodiště do sklepa i do patra patří až ke druhé klasicistní stavební etapě – v místě schodiště byly původně dveře ze síně do černé kuchyně. Nový sklep tedy mohl být zpřístupněn zpřístupněn průrazem ze staršího severního sklepa.

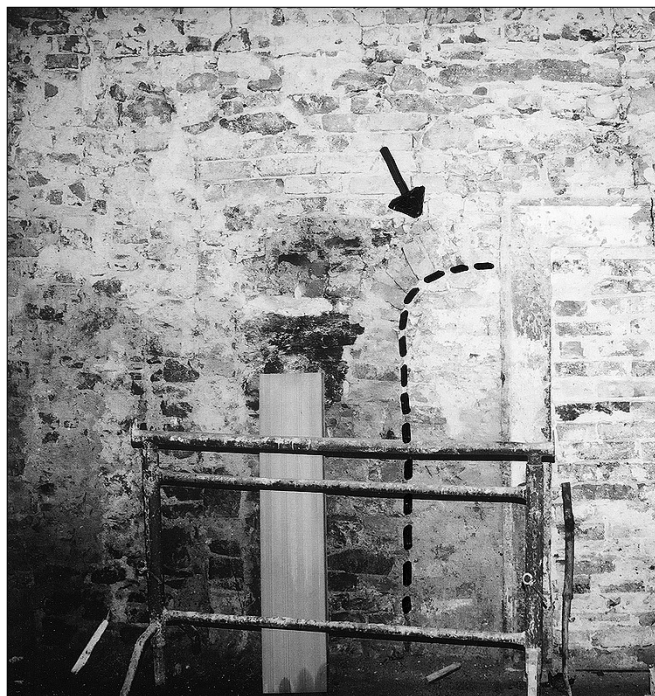
Jen s obtížemi lze stanovit rozsah konstrukcí první klasicistní etapy na úrovni patra. Nel-

Obr. 5: Půdorys patra s vyhodnocením stavebního vývoje. Místnost č. 201 – schodišťová hala; č. 202 – horní síň; č. 203 – černá kuchyně; č. 204 až 211 – obytná jednotka. H – nadezděný štít (?); I, J – zazděná okna; K – portálek na zrušenou pavlač; L – zazděný kamenný příkládací portálek.

Obr. 6: Celkový pohled na dům od severovýchodu, dnešní stav. Dům má oproti starší fotografii z roku 1895 tradičionalistické průčelí z roku 1925. Štít a veškeré partie stavby nad římsou jsou novodobé, z doby po požáru.

Obr. 7: Pohled na západní stěnu někdejší světnice, později krámků (č. 102). Vpravo zazděný kamenný klasicistní portálek ze síně, vlevo od portálku stopy starší niky, bezpochyby pozůstatek někdejšího topeniště.

ze vyloučit, že dům mohl mít po první klasicistní přestavbě zděné pouze přízemí. Patro buď dům nemusel mít vůbec (obdobně jako některé přízemní pozdně barokní a klasicistní domy ve městě), případně mohlo být patro dřevěné (jaké má např. sousední klasicistní dům čp. 210). Pro hypotézu přízemního domu by mohla svědčit absence bytelnějšího schodiště – dnešní schodiště bylo do zadní části síně vestavěno až během druhé klasicistní přestavby. I na půdu či do podkroví ale musely nějaké schody vést, ovšem mohly být dřevěné, podstatně skromnější.

Naopak pro existenci patra by mohl svědčit poměrně jednotný ráz zdíva jižní stěny (ta je ovšem částečně zakryta omítkou a nemůžeme ji tedy v celém rozsahu podrobně zkoumat). Ve východním štitovém průčelí, mezi dnešními okny, jsou v patře zřetelně patrné dva záklenky starších oken. Mohly souviset se starší klasicistní dispozicí patra, stejně tak ale mohly vést jen na půdu.

Zda měl dům po první klasicistní etapě patro (zděné či dřevěné), se patrně již nedozvíme. Je však jisté, že vnitřní dispozice patra (dnes již z větší části odstraněná), nezávislá na dispozici přízemí, patří až ke druhé klasicistní stavební etapě. Jedinou výjimkou snad může být prostora někdejší černé kuchyně, která svým řešením a polohou odpovídala kuchyni v přízemí.

Podle charakteru konstrukcí (cihelne plackové klenby vzdutého profilu na půleliptických pasech, půleliptická valená klenba s pětibokými výsečemi) v kombinaci se středními tvaroslovnými prvky (lišťové portálky, vstupní portál s nadsvětlikem, pilíře podloubí) a dispozičními prvky (řešení nepřímého vytápění) můžeme první klasicistní etapu rámcově datovat do druhé čtvrtiny 19. století. Oporu v písemných pramenech prozatím postrádáme. Shora lze datování spolehlivě omezit rokem 1842 – na mapě stabilního katastru z tohoto roku je již dům zachycen v dnešním půdorysném rozsahu a označen červeně. Jako nejpravděpodob-

Obr. 8: Topenišťová nika s kamenným příkládacím portálkem v západní stěně chodby č. 103.

nější se zdá rozmezí 20. až 30. let 19. století. Toto datování je i v souladu se závěry výše citovaného staršího stavebně historického průzkumu ing. arch. J. Škabradý.

Ještě v průběhu 19. století byl dům znovu přestavěn v pozdně klasicistním duchu. V západní části vstupní síně vzniklo nové zděné schodiště do suterénu a patra, kvůli němuž bylo nutné zaslepit starší dveře do kuchyně. Úpravy se dotkly též dosud neoddělené jižní části chodby, sloužící jako dymníková kuchyně. Ústí dymníku ve vrcholu klenby bylo podklenuto širokým pasem, svedeným na pilíř při západní stěně, obsahující nový tahový komín. Kuchyni od chodby oddělila příčka s dveřmi, oboje dveře (ze síně a z rohové obytné místnosti) byly přesunuty k severu.

Úpravy v suterénu se soustředily na prostory přiléhající k novému schodišti. Patrně tehdy vznikla chodbička, spojující severní a jižní trakt. Podstatně významnější byly zásahy v patře (pokud nevzniklo při pozdně klasicistní přestavbě patro v celém rozsahu). Nové schodiště vyústilo do haly, zaklenuté pěti poli plackových kleneb. Současně patrně vznikla celá vnitřní dispozice patra (snad s výjimkou horní černé kuchyně a štitových stěn). Racionální pravouhlý systém příček patra se téměř v ničem neváže na poněkud nepravidelnou dispozici přízemí. To může být jedním z důkazů pro druhotný vznik patra (je však třeba vzít v úvahu, že v přízemí se stavitel musel vyrovnávat se starší barokní dispozicí, což v patře nebylo nutné).

Během druhé klasicistní přestavby bezpochyby vznikl také hambalkový krov o poměrně nízkém sklonu se stojatými stolicemi, sestavený z ručně opracovaného dřeva.⁶⁾ Krov byl beze zbytku odstraněn po nedávném požáru a kromě závěrů staršího stavebně-historického průzkumu o něm nemáme žádné další informace. Současně vznikla bezpochyby také pozdně klasicistní fasáda (okna s podokenními římsičkami a lištovými šambránami), členěná lizénovými rámy, doložená staršími fotografiemi.

Podobně jako u první klasicistní etapy i v případě druhé klasicistní přestavby narazíme na problém s přesným datováním. Dům po celkové přestavbě, která proběhla snad ve 20. – 30. letech 19. století, jistě nebylo nutné po určitou dobu výrazněji upravovat (ostatně přízemí zůstalo až na dílčí zásahy dodnes prakticky beze změn). Provedené úpravy topného systému souvisely s rušením funkce dymníkových kuchyní a přechodem na přímé vytápění, které pro-

Obr. 9: Sklípek (č. 03) pod někdejší světnicí, se zaslepeným větracím otvorem ústícím do prostoru podloubí.

bíhalo v celých Čechách poměrně jednotně v době okolo poloviny 19. století. Použité konstrukce (segmentové klenbičky ve sklepech, plackové klenby schodišťové haly v patře, hambalkový krov se stojatými stolicemi), detaily (kamenné portálky bez lišt, topeniště), dispoziční řešení a pozdně klasicistní fasády (okna s lištovými šambránami, nízký trojúhelníkový štít s vázou) umožňují rámcovou dataci do doby krátce po polovině 19. století, maximálně do 70. let 19. století. Toto období ve Vrchlabí charakterizovala významná stavební konjunktura v duchu pozdního klasicismu a nastupujícího eklekticismu.

Stavební úpravy v závěru 19. století a první třetině 20. století byly poměrně nevýznamné a nezasáhly výrazněji do dispozice domu. V přízemí a v patře se omezily na zazdění některých dveřních otvorů a rozdělení některých místností příčkami. Největší změnou bylo zřízení nového vnějšího sklepa při jižní dvorní straně budovy. Pro vstup do nového sklepa byla využita nika staršího větracího okénka, které však zůstalo zachováno. Stavba nového vnějšího sklepa bezpochyby souvisela s provozovanou živností, o níž však bohužel nemáme bližší zprávy. Podle charakteru mohl sloužit snad jako lednice. Nad sklípkem vznikl dnes již odstraněný vnější přístavek.

Někdy mezi léty 1880 a 1894 bylo zrušeno podloubí a nahrazeno eklektickým dřevěným skříňovým výkladcem.⁷⁾ Výrazná přestavba, resp. úprava fasád proběhla po roce 1925. V archivu stavebního úřadu se dochoval plán na úpravu východního a západního průčelí (arch. Hans Brath a Robert Schultz z Vrchlabí), podle kterého byla úprava provedena. Ze staršího průčelí byl ponechán pouze dřevěný výkladek v místě zrušeného podloubí a základní rozvrh otvorů. Členění fasád v tvrdé cementové omítce bylo provedeno zcela nově, v historizujícím klasicizujícím duchu, se zřetelnými vlivy německého dekorativismu první třetiny 20. století. Provedená úprava celkový vzhled domu i jeho památkové hodnoty nesporně obohatila. Současně proběhly dílčí úpravy v přízemí (kvalitní terazzové podlahy podloubí a krámu).

Novodobé adaptace po druhé světové válce se již na celkové podobě a památkových hodnotách domu podepsaly destruktivně. Jako jediný ospravedlnitelný zásah lze hodnotit znovuotevření oblouků podloubí, bohužel však za cenu likvidace řemeslné kvalitního skříňového výkladce. Tento zá-

Obr. 10: Oblouk na schodiště do patra s dochovaným empírovým dřevěným zábradlím (všechny snímky autor, není-li uvedeno jinak).

měr však bohužel nebyl dotažen do kvalitní realizace, takže oblouky byly zaskleny typovou výplní s vulgárními detaily a tvar otvorů byl zdeformován přízdívkami k pilířům. Horší dopad měly zásahy na jižní fasádě – zde byla prolomena dvě nová okna, zrušena pavlač a jiné otvory zazděny. Úpravy v interiérech se naštěstí omezily na drobné adaptace (příčky, výplně otvorů). Technický stav domu se postupně zhoršoval, přesto si však dům uchoval nemalé architektonické a památkové hodnoty i řadu cenných detailů. V této podobě se dům dochoval až do nedávného osudného požáru.

Přes uvedené ztráty patří dům čp. 209 stále k nejhodnotnějším objektům klasicistní měšťanské zástavby v rámci města. Dům navíc patří k prvním detailně poznaným stavbám ve městě, kterému dosud v tomto směru nebyla věnována odpovídající pozornost.

POZNÁMKY

- 1) J. Škabrada – M. Ebel, spolupráce L. Sommer, Vrchlabí čp. 209, orientační stavební historický průzkum, 1998. Strojopis (archív městského úřadu ve Vrchlabí).
- 2) J. Pešta, Vrchlabí čp. 209, stavebně-historický průzkum, 2002–2003. Strojopis (archív Národního památkového ústavu – územního odborného pracoviště v Pardubicích). Publikovaný příspěvek vychází ze závěrů tohoto průzkumu. Podnět ke zpracování průzkumu podala

ing. arch. V. Paterová z NPÚ - ÚOP v Pardubicích.

- 3) K. Doskočil, Berní rula 2, popis Čech r. 1654. Souhrnný index obcí, osad a samot k berní rule. Praha 1953.
- 4) Srov. např. E. Poche a kol., Umělecké památky Čech IV, T-Z. Praha 1982; K. Kuča, Atlas památek České republiky II., O-Ž. Praha 2002.
- 5) J. Svobodová - L. Svoboda - J. Slavík, Stavebně historické průzkumy. Seznam stavebně historických průzkumů v archivu PÚ Pardubice. In: Průzkumy památek I/1996. Praha 1996.
- 6) Viz starší průzkum, o. c. v pozn. č. 1.
- 7) Datování tohoto zásahu do uvedeného časového rozmezí umožňují dvě dochované fotografie v archivu Krkonošského muzea ve Vrchlabí, přičemž na první z doby okolo roku 1880 je podloubí dosud otevřené, zatímco na druhé z roku 1895 je již zazděné. Za laskavé poskytnutí fotografie děkují paní Blance Zázvorkové z Krkonošského muzea ve Vrchlabí.

AUS DER UNTERSUCHUNG DES HAUSES NR. 209 IN VRCHLABÍ

Das Haus Konskr.-Nr. 209 steht im nördlichen Teil des historischen Zentrums der Stadt Vrchlabí (Hohenelbe), an der Ecke der Zámecká (Schloß-) und Husova Gasse quer gegenüber der Stadtpfarrkirche des hl. Laurentius. Im Rahmen des historischen Organismus der Stadt stellt es (bzw. stellte es bis zum jüngst geschehenen Brande) ein wertvolles und gut erhaltenes historisches Bauwerk dar.

Die Entstehung des Hauses ist nicht klar. Es läßt sich vermuten, daß die älteste Bebauung an der Stelle des Kirchenplatzes im 16. Jahrhundert unter Christoph Gendorf von Gendorf entstand, der Vrchlabí zur Stadt erhoben hat. Der Kern des heutigen Hauses ist wohl barock. Das älteste festgestellte Haus hatte die dreiteilige Anlage mit einem unterkellerten, wahrscheinlich gezimmerten Wohnraum. Im Untergeschoß erhielten sich zwei, ursprünglich über eine Außentreppe oder einen aus der Nordseite vom Stadtplatz herführenden Hals zugängliche Keller im nördlichen Trakt unter dem einstigen Wohnzimmer. In der Erdgeschoßhöhe blieb ein Raum vom ältesten Haus in der nordöstlichen Ecke und die nördliche Partie des Flurs mit Resten der Heizanlage erhalten.

Der große klassizistische Umbau erfolgte in zwei getrennten Etappen. Während der ersten, die sich wohl in die 20. bis 30. Jahre des 19. Jahrhunderts einordnen läßt, hatte man das Haus zum jetzigen Grundriß ausgedehnt. Die Anlage vom Erdgeschoß erhielt im Grundsatz den heutigen Ausmaß mit dem Quergang, einer Eckarkade und mit drei großen Räumen. Außer dem Wohnraum in der südwestlichen Hausecke wurde die ganze Anlage gewölbt - der nördliche Trakt und der Gang mit Kappengewölben, der Eingangsraum in der südöstlichen Hausecke mit dem Stichkappengewölbe.

Unter dem Flur entstand ein neuer, mit Kappengewölbe überspannter Keller. Die erste klassizistische Baustufe läßt sich schwieriger im ersten Stockwerk verfolgen, besonders nach den jüngst entstandenen Brandschäden. Der ersten klassizistischen Bauperiode darf man höchstens die Umfassungsmauern und möglicherweise die gewölbte Rauchküche bei der Südfassade zuschreiben. Es ist jedoch nicht auszuschließen, daß das Obergeschoß nach jener noch gezimmert (wie im Nachbarhaus Nr. 210) gewesen war und im gegenwärtigen Umfang erst beim zweiten klassizistischen Umbau entstanden sein mag.

Unlängst danach wurde das Haus wieder umgebaut. Den größten Eingriff bedeutete der Bau der neuen Treppe, die alle Geschosse verbunden hat. Im Erdgeschoß gab es noch einige Eingriffe im Raum der Rauchküche (Unterwölbung des Rauchfangs, Errichtung eines neuen Rauchabzugs). Umfangreicher waren die Änderungen im Obergeschoß. Damals entstand nicht nur der jetzige Treppenraum, sondern vermutlich auch die ganze Innenanordnung mit einem rationellen Querwandssystem, die jener zweifellos älteren im Erdgeschoß nicht entspricht. Diese Bauperiode läßt sich nicht verläßlich datieren. Mit Rücksicht zur einfachen Fassade und niedrigen Dachneigung, ebenfalls wie zu den angewendeten Konstruktionen (Segment- und Kappengewölben) möge sie um die Mitte, bzw. im dritten Viertel des 19. Jahrhunderts geschehen sein.

Spätere Eingriffe vom Ende des 19. und dem ersten Drittel des 20. Jahrhunderts waren bedeutungslos und griffen nicht wesentlich in die Innenanordnung des Hauses ein. An die Südfassade fügte man einen vermutlich eingeschossigen Zubau an, unter dem ein kleiner Keller (möglicherweise des Fleischers Eiskeller?) schon außerhalb des Grundrisses

des historischen Hauses errichtet wurde, mit dem Zugang an der Stelle des einstigen Lüftungsfesters. Folgende Eingriffe in die Anordnung des Hauses (neue Querwände, Schornsteine u. Ä.) waren bedeutungslos. Aus dem J. 1925 erhielt sich ein Plan für eine vollzogene Fassadenänderung im Geiste des architektonischen Traditionalismus (Arch. Hans Brath und Robert Schultz aus Hohenelbe).

Spätere Eingriffe in den Organismus des Hauses in der Periode des Sozialismus (zum Glück geringen Umfangs) waren architektonisch bedeutungslos und führten zum Rückgang seiner architektonischen und Denkmalwerte. Trotz allen Umständen erhielt sich das Haus im außerordentlich authentischen Zustand. Erheblich beschädigt wurde es erst durch den jüngst geschehenen Brand, der das Dach samt dem Stuhl, den Giebeln, Decken und Gewölben im Obergeschoß und Öffnungsgliedern zerstört hat. Trotz den Brandschäden ist die Innenanordnung und äußere Gestalt des Hauses ohne größere Änderungen im Zustand nach den letzten Eingriffen der 30. Jahre des 20. Jahrhunderts erhalten.

ABBILDUNGEN

Abb. 1: Vrchlabí, Haus Konskr.-Nr. 209. Fotografische Aufnahme des Hohenelber Fotografen J. Müller, 1895 (aus den Sammlungen des Krkonošské muzeum [Riesenbergmuseum] in Vrchlabí)

Abb. 2: Vrchlabí, Haus Nr. 209. Situation, Stabilkatastralkarte, 1842.

Abb. 3: Vrchlabí, Haus Nr. 209. Untergeschoß, Grundriß mit Auswertung der Bauentwicklung. Schwarz - barock; doppelschraffiert von rechts nach links - erste klassizistische Bauperiode; doppelschraffiert von links nach rechts - zweite klassizistische Bauperiode; punktiert - eklektisch und das erste Drittel des 20. Jahrhunderts; neuzeitliche Eingriffe nicht eingezeichnet. Strichlinien - hypothetische Einordnung. Die Legende bezieht sich auch auf andere Pläne. Räume Nrr. 01, 02 - der später erstandene Keller unter dem klassizistischen südlichen Trakt; Nrr. 03, 04 - Barockkeller unter dem Zimmer des ältesten Hauses; Nr. 05 - Eiskeller(?) außerhalb des Hausgrundrisses. A - ursprünglicher Kellereingang vom Marktplatz; B - ein kleiner, an Stelle einer Lüftungsöffnung (gewölbter Sturz erhalten) durchgebrochener Gang; kleines Portal in den Eiskeller(?) an Stelle einer aufgehobenen Lüftungsöffnung (gewölbter Sturz und Teil vom Gewände erhalten).

Unterlage - Aufnahme des Ateliers TENET Trutnov (Arch. Dipl.-Ing. Smilic-ký, Dipl.-Ing. Neumeisterová), vervollständigt, bearbeitet und gezeichnet von Jan Pešta, November 2002.

Abb. 4: Vrchlabí, Haus Nr. 209. Erdgeschoß, Grundriß mit Auswertung der Bauentwicklung. Raum Nr. 101 - Laube; Nr. 102 - Laden an Stelle des Zimmers vom ältesten Haus; Nr. 103 - Gang (ursprünglich Flur vom ältesten Haus); Nr. 104 - sekundär vom Gang abgetrennte Rauchküche; Nr. 105 - kleines Hinterzimmer; Nr. 106 - Wohnraum (Zimmer); Nr. 107 - neuer klassizistischer Eingangsraum. D - eine in die ältere Wartungsnische für die Feuerstelle im Zimmer eingebaute Nische mit einem zugemauerten klassizistischen Steinportal; E - Nische mit dem zugemauerten Wartungsportal zur Feuerstelle im hinteren Zimmer; F - Gurtbogen mit dem sekundär unter die Rauchfangmündung eingefassten Rauchabzug in der Rauchküche; G - Bau-fuge mit Eckarmatur, möglicherweise Spur nach dem zweiten vorbereiteten, aber nicht vollzogenen Bogenlauf der Laube.

Abb. 5: Vrchlabí, Haus Nr. 209. Obergeschoß, Grundriß mit Auswertung der Bauentwicklung. Raum Nr. 201 - Treppenhalle; Nr. 202 - oberer Flur; Nr. 203 - Rauchküche; Nrr. 204-211 - Wohnung. H - aufgemauertes Giebel(?); I, J - zugemauerte Fenster; K - kleines Portal zum einstigen Außengang; L - zugemauertes steinernes Wartungsportal einer Feuerstelle.

Abb. 6: Vrchlabí, Haus Nr. 209. Gesamtansicht des Hauses von Nordosten, gegenwärtiger Zustand. Im Gegensatz zur Fotografie aus dem J. 1890 hat das Haus die traditionelle Fassade aus dem J. 1925. Giebel und alle Partien über dem Kranzgesims stammen aus der Zeit nach dem Brand.

Abb. 7: Vrchlabí, Haus Nr. 209. Westseite des einstigen Zimmers, späteren Ladens (Nr. 102). Rechts ein zugemauertes klassizistisches Steinportal zum Flur, links davon Spuren nach einer älteren Nische, zweifellos Rest nach der einstigen Feuerstelle.

Abb. 8: Vrchlabí, Haus Nr. 209. Feuerstellennische mit dem steinernen Wartungsportal in der Westwand vom Gang (Nr. 103).

Abb. 9: Vrchlabí, Haus Nr. 209. Kleiner Keller (Nr. 03) unterhalb des einstigen Zimmers, mit einer zugemauerten Lüftungsöffnung in den Raum der Laube.

Abb. 10: Vrchlabí, Haus Nr. 209. Bogen zur Treppe ins Obergeschoß mit dem erhaltenen Empire-Holzgeländer.

(Übersetzung J. Noll)